

зобов'язані виконувати вимоги нормативно-правових актів по питанням кадрового обліку і кадрового діловодства.

Л і т е р а т у р а :

1. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Організація і методика аудиту: Навч. посіб. – К.: Каравела, 2004. – 568 с.
2. Закон України “Про аудиторську діяльність” від 22 квітня 1993 року // Відомості ВРУ. – 1993. – № 23.
3. Закон України “Про охорону праці” // Відомості ВРУ. – 1993. – № 23.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – № 18 – 02 травня 2003.
5. Інструкції “Про порядок ведення трудових книжок працівників” від 17 серпня 1993 р. // Пошукова система із зак-ва України „Право Версія ПРОФ”.
6. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників від 16 лютого 1998 // Пошукова система із зак-ва України „Право Версія ПРОФ”.
7. Кодекс законів про працю України: Офіційний текст (станом на 1 серпня 1997 р.). – К.: Парламентське видавництво, Ужгород: Інформаційно-видавниче агентство, 1997.
8. Наказ Головного архівного управління при КМУ від 20 липня 1998 р. – № 41. „Про затвердження Переліку типових документів” // Офіційний вісник України. – 1998. – № 38.
9. Афанасьєв В.И. Учёт и аудит: подготовка кадров // Бух.учет. – 1993. – №
10. Давидов Г.М. Аудит. Підручник. – К.: Знання, 2004. – 514 с.
11. Дорош Н.І. Аудит: методологія і організація. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2001. – 402 с.
12. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 р. – № 336. „Про затвердження професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності” // Пошукова система із зак-ва України „Право Версія ПРОФ”.
13. Павленко Н. Трудові відносини: запитання та відповіді. – Х.: “Фактор”, – 2001.
14. Шкатулка В.И. Настольная книга менеджера по кадрам. – Норма. – Инфра. – М., 1998.

*Крохмаль Н.В.
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

СПІВІСНУВАННЯ РІЗНИХ ІСТОРИЧНИХ ФОРМ САМОРЕГУЛЯЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ВЗАЄМИН СКІФІВ І ГРЕЦЬКИХ ПОЛІСІВ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я В VI-IV СТ. ДО Н.Е.)

У своєму розвитку суспільство постійно стикається зі змінами, як внутрішнього, так і зовнішнього порядку, які впливаючи на суспільство, вимагають від нього відповідної реакції. Реагування на них у суспільстві забезпечує система саморегуляції, що складається з саморегулятивного комплексу і власне суспільства, поєднаних між собою прямими і зворотними, позитивними і негативними зв'язками. Ця система складається історично паралельно з формуванням суспільства і функціонує у його межах. Відповідно

до історичних етапів розвитку суспільства (архетипний, нормативний, семантичний) система саморегуляції теж має свої форми існування, що називають історичними формами саморегуляції суспільства, і які відтворюють стан функціонування останнього [9].

Історичні форми саморегуляції суспільства, зароджуючись ще у первісному суспільстві, можуть поступово змінювати одна одну, або ж із зміною типу суспільства – зникати, або ж – існувати паралельно з новими формами, які виникають пізніше.

Не є виключенням і Україна, аналізуючи історію якої, можна побачити, що у межах її сучасної території склалася велика кількість історичних форм, які тривалі періоди часу існували паралельно.

Така розмаїтість бере початок ще з первісного суспільства, коли на території сучасної України ще в мезоліті починається формування родів та племен, а вже в період від неоліту до енеоліту та епохи бронзи на території України існують різноманітні культури як прийшлих племен, так і автохтонного походження, в яких можна простежити формування інституту старійшин, вождів та жерців, що пізніше став основою системи, яка регулювала відносини всередині родових і племінних утворень. Прикладом цього є кочові племена кіммерійців, скіфів, сарматів, а пізніше – половців і печенігів.

Поряд з ними на території України існували й інші утворення – перші держави. Історично склалося так, що Україна мала свою державність лише фрагментарно, в певні проміжки історичного часу. Тому, крім держави Київської Русі, можна назвати ще кілька державних утворень на території сучасної України.

Проте, витоки державності в Україні можна шукати ще у грецьких містах-державах, започаткованих у VI–IV ст. до н.е. в Північному Причорномор'ї, в яких збережені основи давньогрецького права поєдналися з місцевими звичаями й традиціями. Саме грецькі міста-держави Північного Причорномор'я тривалий час співіснували з скіфами-кочівниками.

Дослідження цього питання викликає цікавість практично тільки у істориків та краєзнавців і окреслюється у сучасній науці двома напрямками: перший -вивчення античних міст-держав Північного Причорномор'я; другий – аналіз скіфської проблематики.

Серед дослідників першого напрямку слід назвати А.А.Іссена, П.П.Каллістова, С.Ф.Стрежелецького, В.Д.Блаватського, що займалися питаннями грецької колонізації; В.Ф.Гайдукевича, І.Т.Кругликова, Є.Г.Сурова, В.І.Цалкіна та ін., які вивчали економіку грецьких полісів, а також характер економічних зв'язків центрів Північного Причорномор'я з місцевими племенами, у тому числі і зі скіфами (С.А.Жебельов, В.В.Лапін); В.І.Кадєєв та інші історики намагаються аналізувати проблеми соціальної структури суспільства і питання культури в античних полісах, а також проблеми їх зв'язків з культурою місцевих племен; аналізом розвитку окремих грецьких полісів Північного Причорномор'я займалися П.О.Карішковський, І.Б.Клейман, Т.Л.Самойлова, та ін.

Дослідження історії скіфів почалося ще з другої половини XIX – початку XX ст., у

роботах І.Є.Забеліна, М.І.Ростовцева та ін., які інтерпретували всю розмаїтість етногенетичних та інших історичних процесів у період формування та існування Скіфії. У дослідженнях історії скіфів можна виділити кілька питань, що постійно дискутуються в науці: проблема походження скіфів та скіфської культури, утворення Скіфії та її етногеографія (наприклад, роботи М.І.Артамонова, Б.Н.Гракова, М.П.Грязнова, А.М.Лескова, Д.С.Раєвського, Б.А.Рибакова, А.І.Тереножкіна, І.В.Яценка та ін.).

Окремо можна виділити роботи, що досліджують взаємовідносини скіфів з грецькими полісами Північного Причорномор'я у період з VII ст. до н.е. до III ст. н.е. Це роботи з політичної, економічної та соціальної історії взаємодії скіфських кочівників з осілим грецьким населенням. До цього напрямку належать, наприклад, роботи М.Ю. Вахтіна, Ю.Г. Виноградова, М.І. Золотарьова, К.К. Марченко, С.Я. Ольговського та ін.

Отже, на сьогодні вже існують дослідження з вивчення взаємодії скіфів з грецькими полісами у Північному Причорномор'ї у політичній, економічній та соціальній сферах. Проте, нас цікавлять не скільки власне відносини між цими двома утвореннями, скільки способи взаєморегуляції їх відносин та взаємовплив один на одного, оскільки грецькі міста-держави були на той час розвиненими державними утвореннями (тобто історичною формою нормативного рівня системи саморегуляції), а скіфи з їх політичним утворенням – Скіфією – залишалися кочовим народом (тобто історичною формою архетипного рівня системи саморегуляції).

Спільним у створенні обох історичних форм є вплив географічного середовища і умов. Саме вигідне положення на побережжі Чорного моря та у Північному Причорномор'ї привели в цей регіон одночасно два зовсім різні етноси.

Так, еллінські греки, колонізуючи берега Чорного моря, перш за все, використовували устя великих рік. Економічні переваги, які витікали з такого розміщення колоній були очевидні: надлишок риби, відмінні торгові шляхи в глиб країни. Такі ж переваги мав і район Керченської протоки, який в давнину називався Боспором Кіммерійським.

Грецькі міста та поселення на північному березі Чорного моря виникли на одному з останніх, завершальних етапів так званої "Великої грецької колонізації" – VIII–VI ст. до н.е., що значно розширила кордони античного світу. Ведуча роль в понтійській колонізації належала великому іонійському місту Мілету, а також іншим містам, а саме: Теосі, Фокеї, Колофоні, Ефесу, Клазомену (Мала Азія), Мітілені (о. Лесбос) та ін. Основну масу переселенців складало населення розореної лідійцями і персами Іонії.

Розглядаючи напрями переселення грецьких поселенців у рамках Північного Причорномор'я можна виділити три райони, що значно відрізнялися один від одного: 1) північно-західний (Нижнє Побужжя і Подністров'я), в який крім Ольвії, Ніконія, Тіри та їх округи, входять також Істрія і, можливо, інші західнопонтійські міста до мису Каліакра; 2) Таврійський (включає Південно-Східний Крим) з центром у Херсонесі, що охоплює Південний і Західний Крим; 3) північно-східний, що включає в себе Східний

Крим (від Феодосії включно), Приазов'я і північнокавказьке побережжя Чорного моря до виходу до моря Гагрінського хребта [6, 245].

Скіфи ж, не закріпившись у Передній Азії, відродили у Північному Причорномор'ї свою державу – Скіфію. Переміщення центру Скіфії в північнопричорноморські степи проходило в середині – другій половині VI ст. до н.е. [6, 45].

Скіфія як політичне утворення охоплювала велику територію, на якій жили різні за етнічною приналежністю, рівню культури, формам господарства і способам життя народи, а саме (за Геродотом): поблизу Ольвії жили каллшідиди, (елліно-скіфи), північніше – алазони; ще північніше жили скіфи-орачі, що сіяли хліб для продажу [1, 45]. Місцезнаходження скіфів-орачів; на північ від Гілеї (лісове урвище на Поліссі, що знаходилося на Нижньому Дніпрі і зв'язане з його плавнями і Олешкінськими пісками) протягом 11 днів плавання по Борисфену, між ним і р. Пантікап (можливо, Інгулець), жили скіфи-землеробці, яких ольвіюполіти називали борисфенітами; у степу на схід від Борисфена до р. Геррос (можливо, Молочна) жили скіфи-кочівники, а далі до Меотиди (Азовське море) і р. Танаїс (Дон), а також в Степовому Криму кочували скіфи-царські, що панували в Скіфії [1, 46]. Сусідами скіфів були: на заході агафірси, на півночі – неври, а східніше останніх – андрофаги і меланхлени, на схід від Дону – савромати. В Лівобережжі кордони Скіфії досягали приблизно до Бухаресту. На південь від Дунаю знаходилася Фракія. На північ від Фракії жили агафірси, з земель яких витікала річка Маріс (сучасна р. Марош в Трансільванії Румунія).

Причини переселення греків і скіфів у Північне Причорномор'я були взаємопов'язані.

Причинами активної колонізації греків полягали у наступному: 1) розвиток ремесла, для потреб якого треба було шукати нові ринки збуту, а також джерела надходження сировини, що в свою чергу сприяло розширенню торгових шляхів; 2) нестача землі в метрополії, що супроводжувалася в деяких випадках недородом і голодом; а також 3) війни з персами, які досить часто спустошували малоазійські міста; 4) відносна перенаселеність, коли для збереження життєздатності суспільства необхідно було обмежувати кількість жителів на одиницю площі; 5) внутрішні конфлікти в полісах, в результаті яких частина однієї або іншої держави, програвши в політичній боротьбі, мусила шукати місце проживання на інших територіях.

Причини переселення скіфів полягали наступному: 1) стабілізація політичної обстановки в Передній Азії з кінця VII ст. до н.е. і посилення Мідії, а згодом утруднення персами подальших скіфських вторгнень в Передню Азію, що звело до мінімуму географічні переваги Північного Кавказу як природного плацдарму для подібних вторгнень; 2) поселення грецьких колоністів, що виникли у VII–VI ст. до н.е. на північному березу Чорного моря і стали з самого початку активними посередниками в торгових контактах античного світу і місцевого населення Північного Причорномор'я, без сумніву, були своєрідним магнітом для кочових скіфських племен. Взаємодія цих двох факторів, мабуть, і привела до утворення в кінці VI ст. до н.е.

північнопричорноморської Скіфії.

Відмінності у історичних формах, що аналізуються, полягають, перш за все, у організаційній структурі об'єднання, тобто у суспільстві та саморегулятивному комплексі. Проаналізуємо їх детальніше.

Формою поселення у греків були апойкії, що з самого початку колонізації формувалися як самостійні поліси, які і політично і економічно не залежали від своїх метрополій, підтримуючи з ними торгово-економічні та культурні зв'язки на паритетних основах.

Північнопричорноморські держави представляли собою, як правило, автономні поліси з олігархічним або демократичним ладом, тобто були містом-державою, що мало особливу форму соціально-економічної і політичної організації суспільства. Поліс представляв собою об'єднання приватних власників землі, а також громадян, які займалися різними промислами і ремеслами, і були повноправними його членами, що мали право на власність. Типовими ознаками полісу були право земельної власності і наявність громадянських прав незалежно від того, чи знаходяться власність і місце проживання громадянина в межах міста, чи в сільській місцевості [1, 301-303].

У північнопричорноморських полісах з олігархічним ладом влада належала невеликій кількості привілейованих мешканців, в полісах з демократичним ладом - всім громадянам. Але в число громадян при цьому не входили жінки, діти, іноземці, раби й інші залежні категорії населення міста.

Структура полісної – демократичної організації передбачала наявність виборної законодавчої та виконавчої влади. Законодавчі функції належали народному зібранню ("народу"), в якому приймали участь всі громадяни, і раді, від імені яких видавалися декрети і постанови. На народних зборах вирішувалися питання зовнішньої політики, оборони, взаємовідносин з оточуючими народами, організація посольств, надання громадянських прав іноземцям і привілеїв купцям, забезпечення населення продуктами в неврожайні роки, видавалися закони про грошовий обіг і почесні декрети на честь громадян, які надали важливі послуги місту. Всі ці питання перед передачею їх до народних зборів обговорювалися в раді, яка, крім того, перевіряла здатність кандидатів займати державні пости і контролювала роботу виконавчої влади [1, 303].

Виконавча влада здійснювалася різними колегіями – магістратурами або окремими службовими особами – магістратами, які обиралися на один рік. Найвищою магістратурою була колегія архонтів. Були також колегії, що відали фінансами, колегії стратегів, агораномів, астиномів тощо. В різних полісах могла бути різниця в кількості й номенклатурі тих або інших колегій і магістрів.

Судову систему представляв суд, що складався з кількох відділів, кожний з яких відав певним колом питань. В судочинстві приймали участь судді, обвинувачі та свідки.

Серед північнопричорноморських полісів відмінність у політичній організації мав Боспор. З одного боку, він представляв собою складне утворення античних міст-держав, які, хоча б формально, зберігали полісну організацію і по відношенню до яких

боспорський цар був архонтом, тобто найвищою посадовою особою виконавчої влади у грецькій полісній структурі. З іншого боку, для місцевих племен, що входили до складу Боспорського царства, він був царем. Ці племена зберігали свій первинний устрій, звичаї, особливості побуту, а групами племен управляли вожді або царські намісники [4, 21].

Така структура полісної організації протягом VI-IV ст. до н.е. частково видозмінюючись сприяла розвитку політичних та економічних відносин з навколишнім світом і, в першу чергу, зі скіфами, що почали на початку VI ст. до н.е. активно освоювати Північне Причорномор'я.

Отже, місто-держава (грецький поліс) як історична форма саморегуляції нормативного рівня, представляло собою добре налагоджену систему, в якій законодавча, виконавча і судова влада виконували при необхідності функції регуляції і саморегуляції у суспільстві.

Зовсім іншою була форма існування у скіфів. Політичне панування в Скіфії мали скіфи, які вважали всі підвладні їм племена своїми рабами, скоріше всього данниками. Влада в країні належала одному роду скіфських царів, що поділяли своє управління за трьома основними колінами у відповідності з потрійним територіальним поділом Скіфії, який встановився, відповідно скіфській генеалогічній міфології, з самого початку. Основну роль в їх господарстві відігравало скотарство, випас дрібної та великої рогатої худоби, коней. Кочовий спосіб життя та зайняття скотарством мали вирішальне значення в складанні соціально-економічного ладу скіфів [1, 53].

У скіфів, як видно з генеалогічних міфів, спорідненість і наслідування велася по чоловічій лінії. Поряд з моногамною сім'єю існували багатоженство, левірат. З померлим чоловіком у могилу клали вбиту дружину або наложницю.

Скоріше всього у скіфів, як і у багатьох інших кочових народів, існувало раннє виділення з сім'ї підростаючих синів і наділення їх необхідним майном і худобою для ведення самостійного господарства. Скіфська родина як правило була небагата. Можна зробити висновок, що скіфське суспільство було ранньокласовим, подібним до багатьох суспільств давньої Азії, особливо раннім кочівникам.

Про скіфських номархів, начальників номів (областей), майже нічого не відомо. Звичайно, вони були військовими начальниками, організаторами проведення при номах щорічних свят, на яких прославлялися герої і здійснювалися жертвоприношення давньому залізному мечу – символу бога війни Ареса.

Влада скіфського царя була деспотичною. Він виконував функції військового начальника і верховного судді, мав право виносити смертні вироки. Божественне походження царської влади підтверджувалося міфами, що зводили її до Зевса (скіфський варіант – Папай) або до Таргітаю. Своїми божественними володарями скіфи вважали Папая і Табіті. Останню поважали найбільше [1, 55].

Скіфією з самого початку правили три царя, але в кінці V ст. до н.е. країною правив єдиновладно цар Атей [7, 76].

У господарському плані Скіфія ділилася на дві частини: степову, де переважало

кочове скотарство, і лісостепову, де панувало землеробство. Як землеробство, так і скотарство носили товарний характер, що пояснюється тісними контактами з античними містами-державами [6, 56-61].

У соціальній структурі скіфського суспільства існував прошарок багатих кочівників (знаті), а також бідніших груп, поділ яких завершувався скіфською безлошадною біднотою, тобто людьми самого низького походження. Бідняк не міг вести самостійне кочове господарство і мати однакове соціальне становище з заможними скотарями. Ще нижче знаходилося у соціальній структурі залежне населення. Завершували цю структуру численні раби. Вірогідно, що скіфська знать захоплювала в полон ремісників, щоб тримати їх в якості рабів в майстернях при ставках.

Отже, Скіфія створювалася як військова організація, яка строго відповідала умовам кочового господарства, побуту і складалася з родоплемінної організації, тобто була історичною формою архетипного рівня. Рід і плем'я у скіфів втратили первинні виробничі функції і збереглися лише як військові підрозділи, необхідні для постійного захисту пасовищ, охорони худоби, для походів проти сусідів.

Характер взаємовідносин між цими двома історичними формами саморегуляції можна простежити за їх відносинами, що склалися кілька століть. Можна виділити кілька етапів їх взаємовпливу.

I етап – кінець VII-початок VI ст. до н.е. – характеризується появою скіфів у Північному Причорномор'ї, які захопили Лісостеп, і на який вони могли здійснювати прямий тиск, що мало значні наслідки для грецьких колоній, оскільки саме скіфи стали посередниками у торгівлі грецьких міст з населенням Лісостепу. Крім того, на початковий етап взаємодії греків з скіфами припадає скіфо-перська війна кінця VI ст. до н.е., в результаті якої за скіфами закріпилася слава великих воїнів. З вигнанням персів зі Скіфії "кочовики-скіфи почали проводити зовнішньополітичні та певні "внутрішньополітичні" акції: рішучі дії на західних кордонах Степової Скіфії, розширення кордонів у цьому напрямку, заходи щодо зміцнення залежності від скіфів племен Лісостепу, як Лівобережного, так і Правобережного.

Отже, початковий етап взаємодії греків зі скіфами характеризується встановленням впливу з боку останніх на всій території Північного Причорномор'я.

II етап – кінець VI – початок V ст. до н.е. – характеризується вирішальним впливом скіфів на розвиток грецьких полісів, що спричинило формування двох типів державних структур: з одного боку, Ніконія, Тіри, Ольвії, Керкінітіди, які пішли шляхом розвитку до класичного полісу і потрапили під протекторат скіфів [3, 98] (який деякі науковці заперечують [5, 76], розглядаючи активізацію скіфів у цей період як каталізатор тих внутрішніх соціально-політичних та економічних змін, що проходили в самій структурі грецьких полісів); з іншого боку – міста Боспору, що консолідувалися в надполісне об'єднання перед скіфською загрозою, що проявлялося у прагненні перекрити маршрут пересування через Керченську протоку скіфам та боротьбі проти непрогнозованих набігів кочовиків.

III етап – кінець V – початок IV ст. до н.е. – характеризується корінними змінами у взаємозв'язках скіфів з грецькими містами, оскільки в останніх відроджуються сільські поселення, поряд з тим починаються внутрішні суперечності в середовищі причорноморських скіфів, викликані боротьбою за владу в середині скіфського суспільства, відсутністю єдності в ньому, внутрішньодинастійною боротьбою. Саме ці причини привели до істотного послаблення внутрішньо- та зовнішньополітичного становища Скіфії і, можливо, навіть до її розколу [3, 112]. Крім цього, ці процеси стали причинами, що привели також до ослаблення, а пізніше і ліквідації скіфського протекторату над грецькими містами на рубежі V–IV ст. до н.е. і відродженню полісної хори.

У низов'ях Дністра і Дніпра починається осідання скіфів на землю, що знайшло своє вираження у виникненні в середині IV ст. до н.е. змішаних греко-варварських поселень.

IV етап – друга половина IV ст. до н.е. – характеризується політичними та економічними змінами у скіфському суспільстві та у грецькому населенні Північного Причорномор'я, що посилюються скіфо-македонським конфліктом третьої чверті IV ст. до н.е., який вплинув на розвиток Північно-Західного Причорномор'я. Причина відносин у трикутнику "греки – скіфи – македонці" полягала у прагненні останніх завдати суттєвих втрат і підкорити своїй владі скіфів, які отримували: продукцію від ведення кочового господарства; можливості, що відкривалися завдяки торгівельним операціям між скіфами і грецькими центрами Північно-Західного Причорномор'я; "годування", що було однією з форм так званої "дистанційної експлуатації" греків [2, 31]. Тому саме на греків і спрямували головний удар македонці.

Показовими у взаємовідносинах між скіфами та грецькими містами Північного Причорномор'я у другій половині IV ст. до н.е. є поява колективних садиб у Нижньому Побужжі, мешканців яких можна розглядати, на думку деяких вчених [8, 85], як залежну групу населення типу ілотів, які за право обробки землі виплачували певний форос. Враховуючи те, що такі колективні садиби виникають в останній третині IV ст. до н.е., можна припускати тісний зв'язок появи цієї категорії населення з осіданням на землю кочових скіфів (розпочався ще у V ст. до н.е., особливо активно йшов протягом IV ст. до н.е.), що було пов'язано з майновою диференціацією кочового суспільства. В результаті цього процесу розорена частина кочовиків стала переходити від заняття скотарством до землеробства.

Схожа картина диференціації скіфського суспільства спостерігається і у Нижньому Подністров'ї, де вже з кінця V ст. до н.е. виникає значна кількість скіфських землеробських поселень в околицях античних центрів, зокрема біля Ніконія.

Отже, аналіз взаємовпливу грецьких міст-держав як історичної форми нормативного рівня, та скіфів, як історичної форми архетипного рівня, дає можливість виділити особливості саморегуляції відносин цих об'єднань.

По-перше, еволюція політичних відносин скіфів та грецьких міст-держав у Північному Причорномор'ї проходила у бік зміни способу життя кочовиків, а саме:

кочове життя скіфів, встановлення їх протекторату над деякими грецькими містами-державами поступово змінюється осілістю на землю частини скіфів у результаті економічних змін в скіфському суспільстві та частковим переселенням у грецькі поліси. З іншого боку, зміна економічної ситуації в регіоні, а також деякі політичні події спричинили втрату грецькими полісами протекторату Скіфії і переважанням у їх відносинах торгово-економічних контактів.

По-друге, у торгівлі між греками та скіфами у період VI-IV ст. до н.е. можна виділити принаймні два етапи. Перший етап – кінець VII-VI ст. до н.е., на якому в торгівельних операціях були зацікавлені, в першу чергу, греки. Саме в цей період проходить остаточне освоєння скіфами Північного Причорномор'я, що надало їм можливість стати посередниками у торгівлі греків з племенами Лісостепу.

Другий етап – V-IV ст. до н.е. – характеризується появою зацікавленості з боку скіфської знаті у торгівлі з грецькими полісами. Це сприяло розширенню торгівельних зв'язків у Північному Причорномор'ї, появі нових городищ та розширенню асортименту товарів.

По-третє, взаємодія у Північному Причорномор'ї грецьких колоній з кочовими скіфами проявилася і у встановленні своєрідних культурних контактів, що виявилось, в першу чергу, у перейманні один у одного різних елементів культури, які у даному випадку носять ідеологічний характер, оскільки розкривають своєрідний синтез культур як скіфів, так і греків. Яскравим прикладом цього є міфологія та релігійні уявлення скіфів та греків, які маючи різне походження поступово увібрали в себе на території Північного Причорномор'я деякі елементи своїх "сусідів".

Таким чином, можна зробити висновок, що співіснування різних історичних форм саморегуляції має різні форми прояву, починаючи від агресивно налаштованих, воєнізованих утворень, і закінчуючи мирним співіснуванням та перейманням одна у одної культурних традицій. У зв'язку з цим подальшими розвідками можуть стати дослідження інших видів та прикладів співіснування історичних форм саморегуляції.

Л і т е р а т у р а

1. Археология УССР. – К.: Наукова думка, 1971. – Т. 2.
2. Виноградов Ю.Г. Греки и скифы в Северо-западном Причерноморье в V в. до н. э. // ВДИ. – 1995. – № 1
3. Виноградов Ю.Г. Политическая история Ольвийского полиса, III-I вв. до н. э. – М.: Наука, 1989.
4. Гайдукевич В.Ф. Античные города Боспора / под ред. Щеглова А.Н., Якобсона А.Л. – Л.: Наука, 1987.
5. Гайдукевич В.Ф. История античных городов Северного Причерноморья. – В кн. Античные города Северного Причерноморья. – М. – Л.: Изд. АН СССР, 1955.
6. Давня історія України. – К.: Інститут археології НАН України, 1998.
7. Жебелев С.А. Северное Причерноморье. – М. – Л.: Изд. АН СССР, 1953.

8. Зубар В.М., Линьова С.А., Сон Н.О. Античний світ Північного Причорномор'я: Нариси історичного та соціально-економічного розвитку. Навчальний посібник. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 1999.

9. Крохмаль Н.В. Історичні форми саморегуляції соціального процесу. – Запоріжжя: Просвіта, 2004.

*Нестеренко Г.О.
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ НА РІВНІ ВНУТРІШНЬООРГАНІЗАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ

Практичне завдання суспільно-політичної консолідації громадян України сьогодні, без сумніву, є одним із найактуальніших, з одного боку, у зв'язку з необхідністю гармонізації різних сфер суспільної діяльності, з іншого, – задля можливого входження української держави у світову спільноту. Реалізація такого важливого завдання потребує ретельної розробки відповідного теоретичного підґрунтя. Як свідчить плідний розвиток сучасної філософської, політичної, правової та соціологічної думки, пошуки шляхів консолідації українського суспільства все частіше концентруються в дослідженнях проблематики української політичної нації – від з'ясування її історичних засад до розробки стратегій її становлення.

Проблема ця є відносно новою, проте такою, що сьогодні привертає значну увагу науковців. Серед певною мірою розроблених її аспектів – витоки й історичний розвиток української політичної нації (В. Крисаченко), соціокультурні механізми націєтворення та становлення української нації в умовах суспільно-політичних трансформацій на межі ХХ-ХХІ століть (М. Степико), проблеми національної ідентичності в Україні (М. Шульга, А. Астаф'єв, С. Мітряєва та ін.), політичні партії як фактор формування української політичної нації (С. Здіорук), походження українського народу (В. Баран, Я. Баран, Л. Залізник, Г. Півторак), етнополітичні аспекти загальної проблеми (І. Варзар, Т. Рудницька тощо). Але багато питань поки що залишаються невирішеними – зокрема, чинники консолідації населення України в політичну націю, можливості управління розвитком політичної нації, системні характеристики останньої. Недостатньою є інформація про атрибутивні властивості політичної нації як такої.

Однією з найгостріших теоретичних проблем сьогодення є те, що практично немає пропозицій стосовно механізмів самовідтворення української політичної нації – причому таких, які були б досяжні та ефективні виключно для нашої держави. Зокрема, на наш погляд, проблематика української політичної нації потребує досліджень і у сфері управління – адже одним із таких механізмів може стати сприяння становленню української політичної нації на рівні внутрішньоорганізаційного управління. Цьому